

SİYASET (İN) SOSYOLOJİSİ, SİYASET (İN) BİLİMİ, SİYASAL SOSYOLOJİ

Ali Yaşar SARIBAY *

TOPLUMSAL GERÇEKLIK ve ÖGELERİ :

«Toplumsal gerçek (lik)» sosyolojinin inceleme konusunu oluşturan, biçimsel ve somut olarak yansıtılan bir bütünü ve öğelerini ifade eden bir terimdir¹ Toplumsal gerçekliğin en belirgin unsuru ise **toplum**dur. Sosyolojiye toplumu inceleyen bir bilim dalı gözüyle bakmanız, her şeyden önce, toplumsal gerçekliğin hem ayrı ayrı öğelerini (din, kültür, siyaset vd.) hem de bütünü ele almayı gerektirmektedir. Çünkü, Freyer'in belirttiği gibi² toplumsal yaşamın gerçekleri bir yandan belli bir yapının yasalarına göre oluşmaktalar, öbür yandan yaşam sürecinin dışına çıkmayıp içinde kalarak güncel bir olay değerini taşımaktadırlar. Bunlardan birine gereken önem verilmediği takdirde, sosyolojinin meşgul olduğu toplumsal gerçeklik bütünüyle kavranılmamış olacaktır.

Toplumsal gerçekliğin böyle bir niteliğe sahip oluşu, toplumsal olayların iki düzeyde çözümlenebileceği ve toplumsal bilim dallarının bu düzeylere bağlı olarak oluşacağı sonucuna götürmektedir bizi. Bununla kastedilen husus daha açık olarak şudur: Toplumsal gerçekliğin öğeleri kendi içinde incelenebilir ve bu incelemeyi bir bilim dalı yapabilir. Ama bir de toplumsal gerçeğin bir bütünsellik içinde incelenmesi zorunludur ve bunu da sosyoloji yapma durumundadır.

Sorokin, bu konuda özünü Petrazhitzky'e borçlu olduğu düşüncelerini şöyle dile getirmektedir:

«... Sosyal hadise sınıflarının iktisadi, siyasi, dini vs. her birine hususi bir sosyal ilim tekabül etmelidir. Fakat bu ilimlere ilâve olarak bir ilim (sosyoloji) daha mevcut olmalıdır. Bu ilim, sosyal hadise sınıfları için müşterek olan hususiyetleri ve bu sınıflar arasındaki karşılıklı münasebetleri tetkik etmelidir. Çünkü bu iki hizmet, hususi sosyal ilimler tarafından tatmin edici şekilde başarılamaz».³

Toplumsal gerçekliğin, bir bütünsellik dışında, sadece öğeleri düzeyinde çözümlenmesi, bu çözümlenmeyi yapan bilim dalının incelediği öğeyi, toplumsal gerçekliğin kendisi gibi sunmasına yol açabilir.⁴ Ve sonuç olarak, parçanın bütünüle olan ilişkisi gözardı edildiğinden, toplumsal gerçeklik eksik bir biçimde anlatılmış olur.⁵

* Asistan, Dr. Bursa Üniversitesi, İktisadi ve Sosyal Bilimler Fakültesi.

Bu nedenledir ki, bir çok sosyolog tarafından, Comte'tan bu yana sosyolojinin bu bütünleştirici rolü vurgulanmakta toplumsal gerçeğin diğer sosyal bilimlere parçalanmış kısım ve kesitlerini düşünsel düzeyde yeniden yapılandırıcı nitelikleri gözönüne alınarak, bu sosyal bilimlerin de sosyoloji çatısı altında toplanması önerilmektedir.⁶

O halde, yukarıda belirtilenler gözönüne alındığında toplumsal gerçeğinin bir parçası olan siyaset olgusunun siyaset sosyolojisinin inceleme alanını oluşturduğu söylenebilir. Dolayısıyla, ayrıntıya girmeden, şu an bile siyaset sosyolojisinin, siyaset olgusunu toplumsal bağları içinde ele alarak inceleyeceğini belirtmek mümkündür.

Fakat, siyaset olgusunu inceleme konusu edinen bir başka bilim dalının varlığı da biliniyor: **Siyaset bilimi**.

Acaba siyaset bilimi, siyaset olgusunu sosyal bağlarından soyutlayarak ele alıp, özerk (otonom) bir alan olarak mı görüyor?

Soruyu şu şekillerde de formüle edebiliriz:

Siyaset sosyolojisi siyaset bilimi ile eş anlamlı mıdır? Eğer siyaset sosyolojisi **eşittir** siyaset bilimi ise, aynı inceleme konusuna (siyaset) yönelik bu farklı adlandırmaların anlamı nedir? Yok eğer siyaset sosyolojisi **eşit değil** siyaset bilimi ise, bu iki ad hangi farklı inceleme alanını simgelemektedirler? Bunlara ek olarak **siyasal sosyolojinin** ifad ettiği anlam nedir? sorusunu da sormak zorundayız.

Aslında soruların cevapları Avrupa ve Amerika'da akademisyenlerin bu konuda tartışmacılarını içeren siyaset yazınında var.

Bu yazıyla amaçlanan, bu tartışmalara değinerek Türkiye'de **siyasal sosyolojinin** * geleceğini de ilgilendiren sonuçlar çıkarmaya çalışmaktır.

TOPLUMSAL GERÇEĞİN BİR ÖGESİ OLARAK SİYASET OLGUSU :

Gerek siyaset sosyolojisi için olsun, gerek siyaset bilimi için olsun, şu ya da bu şekilde «siyaseti inceleyen disiplindir» demek, yeterli ve açık bir tanım olamaz. Ancak siyasetin ne olduğunu tasvir edebilirsek, sözkonusu disiplinlerin ne olduğunu daha iyi açıklamaya başlamış oluruz.

«Siyaset»in günlük dilde kullanımının çeşitliği kadar kavramsal olarak da tarihsel süreç içinde geçirdiği değişikliklerden söz etmek mümkündür.

Aristoteles **polis** (devlet)e «en yüksek iyiyi amaç edinen topluluk» olarak çok geniş bir kapsam tanıyarak, şöyle demekteydi: «... bütün insanlar eylemlerinde iyi saydıkları şeyi elde etmeye çalışırlar, gerçekten. Öyleyse, bütün topluluklar şu ya da bu iyi şeyi amaçladıklarına göre, toplulukların en üstünü ve hepsini kapsayan da, en yüksek iyiyi amaç edinecektir. Bu bizim Devlet dediğimiz topluluktur ve o topluluk türüne de siyasal diyoruz».⁷

Bu bağlamda **siyaset** ve **devlet** özdeşleşmektedir. Aristoteles de

öteden beri siyaset biliminin «kurucusu» kabul edildiğine göre ⁸ siyaset biliminin konusu devlet olduğuna ilişkin günümüzde de devam eden bir anlayışın kaynağı böylece belirlenmiş oluyor. Bu anlayışa göre, siyasetin devlete ilişkin şeyler bütünü olduğu söylenebilir.

Tabii, siyaset Aristo'dan bu yana çeşitli dönemlerde çeşitli anlamlara gelmiştir. ⁹ Bu anlamların tartışılmasını bir yana bırakarak asıl vurgulanması gereken nokta, siyasetin Machiavelli ile birlikte ayrı bir kimliğe ve özerkliğe (otonomiye) kavuşmuş olmasıdır. ¹⁰ Burada, siyasetin ayrı bir kimliğe sahip olması onun **ahlâk** ve **dinden** ayrılmasını ifade etmektedir. ¹¹ Bu ayrılışın Machiavelli ile denk düşmesi ise Machiavelli'nin siyaseti **bilimsel** şekilde ele almasına ve dolayısıyla onun bir filozof olmadığına bağlanabilir. ¹²

Machiavelli, siyasetin yalnız ahlâk ve dinden ayrıldığını dile getirmekle kalmamış, onun sahip olduğu görece özerkliği de vurgulamıştır. Ona göre,

- ⊙ Siyaset farklı bir olgudur,
- ⊙ Bağımsızdır; kendi yasaları vardır,
- ⊙ Kendi kendine yeterlidir; bizzat kendini açıklayacak anlamda otokratiktir,
- ⊙ İlk sebeptir; yalnız kendi kendisini türetmemekte, kendinden başka her şey için de ilk sebep olmaktadır. ¹³

Bu bağlamda, Machiavelli'nin yazdığı siyasal eserler siyasal kuardan daha çok çağdaş İtalyan yazarlarının çoğunluğunun oluşturduğu diplomasi yazınına girmekle beraber, hemen hemen tüm yazılarında hükümet mekanizması, devleti güçlü kılabilecek araçlar, devletin çürümesine ya da yıkılmasına yol açan yanlışlar üzerinde durduğu söylenebilir. ¹⁴

Bir başka anlatımla, Machiavelli'nin ilgisi siyasal ve askeri önlemler üzerine yoğunlaşmaktaydı. O kadar ki, bu önlemleri hemen hemen bütünüyle dinî, ahlâkî ve sosyal sorunlardan ayırmaktaydı. Ve bu ayırımı koşut olarak siyasete siyasal iktidarın kendini koruması ve gücünü artırması gibi bir amaç yüklemekteydi ¹⁵

Belki bu noktada, Aristo'dan farklı olarak Machiavelli'de siyasetin siyasal iktidarla ilgili **şeyler** bütünü olduğunu söylemek gerekecek ki, bu günümüzde de savunulan bir görüştür.

Günümüzde siyaseti iktidar olgusuyla özdeş görenler; iktidarı, devlet örgütü çerçevesinde sınırlanmayan ve toplumların tümünde var olan evrensel niteliğe sahip bir toplumsal olgu olarak da gördüklerinden, siyasetin evrensel nitelikte olduğunu ileri sürmektedirler. ¹⁶

Bu bağlamda yapılan bir tanım, siyaset olgusunun sosyolojik temellere oturtulmasına yaramaktadır. ¹⁷

Yalnız, bu noktada belirtilmesi gereken husus, siyasetin insanlar arasındaki iktidar ilişkilerinin bütününe ifade etmesinden kaynaklanan sosyolojik bir incelemenin, siyaset sosyolojisinden daha çok genel sosyolojiye konu olmasıdır.¹⁸ Burada bir alan daraltmasının zorunluluğu ortadadır. Bu işlem için ise, önce, bir toplumdaki iktidar ilişkilerinin tümünün siyasal nitelikte olmadığını belirtmek gerekmektedir.¹⁹ Ancak, gene de siyaseti tam anlamıyla tavsir edici bir iş yapmış sayılmayız bu işlemle. Tasviri tamamlayabilmek için siyasetin toplumsal bağlarının da saptanması, başka bir deyişle siyaset olgusunu yaratan toplumsal koşulların da incelenmesi zorunludur.²⁰

Toplumsal gerçekliğin bir bütün olduğu anımsanırsa; toplumun karşılıklı bağımlılık içinde olan çok sayıda alt topluluktan oluşan bir **farklılaşma** göstermesinin siyaseti yaratan bir toplumsal koşul olduğu söylenebilir. Ancak farklılaşmanın siyasetin bir koşulu olması, hangi farklılaşma boyutunun siyasal nitelikte olmasıyla doğrudan ilişkilidir. Bu ilişki, hangi türde olursa olsun, bir farklılaşma nedeninin siyasete konu olabilmesi için, aynı konudaki çıkarlarını farklı algılayan, farklı tutumlar benimseyen toplulukların bulunması ve bunların siyasal sistemden değişik kararlar üretmesini beklemeleri gerekmektedir.

Beklentiler farklı olunca, toplumca uyulması zorunlu kararlar **çatışmalara** yol açmaktadır.

Çatışmanın ise, aynı konuda farklı istekleri olan toplulukların her birinin kendi isteğini bütün toplumca uyulması ya da benimsenmesi gereken kararlar haline dönüştürülmesinin olanaksızlığını içermesi **tercih** sorununu gündeme getirmektedir. Tercih, hangi isteğin ya da istekler bileşiminin siyasal sistemce benimsenmesi yolundaki seçenekleri ifade etmektedir.

Bu tanım açısından tercih, siyasetin toplumsal bağını anlatmamakta; siyasetin toplumsal bağlarının zorunlu kıldığı bir sonuç olmakta ve tamamen siyasal düzeyde bir girişimler bütününe ifade etmektedir. Bu bağlamda ortaya çıkan soru **sosyal** ile **siyasal** olan arasındaki sınırı belirleyen ölçüt nedir? olacaktır.

Her siyasal olayın toplumsal (sosyal) olduğu, buna karşılık her toplumsalın mutlaka siyasal olmayacağı önerilebilirse ²¹ ilk yaklaşımda **toplumsal olgu** ile **siyasal olgu** arasındaki sınırı ayırmanın güçlüğü ortaya çıkar. Öyle ki, Sartori, sosyal (**social**) ya da topluma ait (**societal**) olanın ölçütü nedir sorusuna böyle bir ölçüt olmadığı yolunda cevap vermektedir. ²² Bu durumda, toplumsal gerçekliğin bütünlüğü değil, siyasalın toplumsala indirgenmesi sözkonusu olmaktadır. Dolayısıyla, toplumsal gerçekliğin bir alt alanı olarak siyasetin özerkliği gözden uzak tutulmaktadır. Bunun ise incelemelerle karışıklığa yol açması kaçınılmazdır.

Belki örtük olarak (implicity) bu karışıklığı önlemek amacıyla, pek açık olmasa da, sosyologlar, toplumsal olanın ölçütünü **toplumsal sistemdeki davranışlar** olarak belirtmektedirler. Tıpkı, iktisatçıların iktisadi olanın ölçütünün iktisadi sistem içindeki davranışlar olduğunu; ve tabii,

siyaset bilimcilerinin siyasal olanın ölçütünün siyasal sistemdeki davranışlar olduğunu belirtmeleri gibi.²³

Eğer böyle ise, en azından siyasal olan(lar)ın toplumsal olan(lar)ın yan ürünü olmadığı sonucuna varılabilir.

O halde, bir sosyologun siyaseti incelemesiyle siyasal bilimcinin siyaseti incelemesi arasında ne gibi farklar olacaktır?

Bir sosyolog, siyaseti incelerken konuyu toplumsal gerçekliğin бүtünü içinde ele alıp, siyasetle toplum arasında (ya da siyasal olanla toplumsal olan arasında) ne türden bir etkileşim olduğunu araştırıyorsa; siyaset bilimcisi siyasal olanı tek başına ele alıp nasıl incelemektedir?

Avrupa ve Amerika Üniversitelerinde siyaset bilimi ve siyaset sosyolojisi adı altında okutulan derslerin içeriği birbirinden pek farklı olmadığı için²⁴, yukarıdaki sorulara tatmin edici cevap vermek mümkün görünmüyor bu aşamada.

Böyle olsa bile, her iki disiplinin içeriğine giren konuları yakından inceleyip soruna bir açıklık getirme çabasına girişmek boşuna bir çaba sayılmasa gerektir.

İçerikleri Açısından Siyaset Sosyolojisi ve Siyaset Bilimi :

Bu konudaki açıklamaları tanınmış bazı Amerikalı ve Avrupalı bilim adamlarının düşüncelerine dayanarak yapmak uygun olacaktır.

Lipset ve Bendix, siyaset sosyolojisinin, çeşitli araştırma teknikleriyle inceleme yöntemlerini uzlaştıran bir disiplin olduğunu ileri sürmektedirler. Yazarlara göre, bu uzlaşmanın görüldüğü aşağıdaki beş konu, siyaset sosyolojisinin kapsamını da oluşturmaktadır :²⁵

1. Oy verme davranışı (tutum ve kanaat araştırmaları),
2. İktisadi iktidarın konsantrasyonu ve siyasal karar alma (Belgesel kanıtlara ve matematik modellere dayanan araştırmalar),
3. Siyasal eylemlerin ve çıkar gruplarının ideolojileri (Belgesel kanıtlara ve içerik çözümlemesine dayanan araştırmalar),
4. Siyasal partiler, gönüllü dernekler, oligarşi sorunu ve siyasal davranışın psikolojik bağlantıları (Belgesel kanıtlara, tutum ve kanaatlere, psikolojik testetmeye dayanan araştırmalar),
5. Yönetim ve bürokrasi sorunu (Belgesel kanıtlara ve tutum ve kanaatlere dayanan araştırmalar).

Yazarlara göre, siyaset bir «gölge olgu» (epiphenomenon), ikinci dereceden bir açıklayıcı olmadığı için; siyasal davranışın toplumsal belirleyicilerinin çözülmesiyle siyasal yaşamın tüm gerçekleri açıklanamaz. Bu açıdan siyaset sosyolojisi, halkın siyasal davranışlarıyla ilgilendiği kadar, iktidarı elinde tutan, bireylerin davranışlarıyla da ilgilienmelidir.²⁶

Bu bağlamda, siyaset sosyolojisinin biri **bireysel**, öbürü **toplumsal** olan iki çözümleme düzeyine sahip olduğu söylenebilir. Bu noktadan ha-

rekette de, siyaset sosyolojisinin karar alma sürecinin soyut ya da mantıksal olasılıkları bakımından toplumun statü yapısını, gerçekleştirilen kararlarla karşılaştıracak çözümlmeyi amaçladığı ileri sürülebilir. Tıpkı, toplumun toplumsal ve ekonomik düzeyinden kaynaklanan gerilimleri ve bölünmeleri çözümlmeyi özgül olarak amaçladığı gibi.²⁸

Yazarlar, bu amaçlara sahip olan **siyaset sosyolojisinin siyaset bilimi** gibi toplumdaki iktidar dağılımı ve onun kullanımı ile ilgili olduğunu da bu iki disiplin arasındaki farkı belirterek vurgulamaktadırlar.

Onlara göre, siyaset bilimi, **devletten** yola çıkarak devletin toplumu nasıl etkilediğini araştırır. Buna karşılık siyaset sosyolojisi, **toplumdan** yola çıkarak toplumun devleti nasıl etkilediğini araştırır.²⁹

Coser'e göre, sosyolojinin bir dalı olan siyaset sosyolojisi, bir toplumda mevcut iktidar dağılımının sosyal nedenleri ve sonuçlarıyla olduğu kadar, iktidar dağılımındaki değişimlere yol açan sosyal ve siyasal çatışmalarla da ilgilenir.³⁰

Yazara göre, oldukça genç bir disiplin olan siyaset sosyolojisi, siyaset biliminin özgül siyasal alan üzerinde yoğunlaşmasına karşılık, siyasal süreci anlamayı ve sosyal yapı ile siyaset arasındaki ilişkiyi kendine konu edinir. Bu açıdan bakıldığında, sosyal katmanlaşmayla siyasal davranış arasındaki ya da etnik bölünmelerle siyasal süreç arasındaki ilişkiler siyaset sosyoloğunun ilgi alanına girmektedir.³¹

Hamilton ve Wright ise, siyaset sosyologlarının ve siyaset bilimcilerinin geleneksel olarak siyasal sistemi farklı teorik vurgulamaların ışığı altında incelediklerini belirtmektedirler :

Siyaset sosyologları toplumdaki bölünmeler üzerinde durmuşlar, bu bölünmelerin siyasal yapıyı nasıl etkilediklerini ve siyasal yapıdan nasıl etkilendiklerini ayrıntılı olarak araştırmışlardır. Siyaset bilimcileri ise, bölünmeleri ihmal ederek daha çok «Siyaset Oyunu» (game of politics) üzerinde durmuşlardır. Kısacası, birinciler, toplumdaki **çatışma** üzerinde durarak, bu çatışmayı doğuran ve çözen araçları; ikinciler, **istikrarı** ve bunu sağlayan değerleri ve tutumları incelemişlerdir.³²

Effart, çeşitli tanımlardan yola çıkarak siyaset sosyolojisi ile siyaset bilimi arasında bir ayırım yapmanın özellikle disiplinler arası artan alışveriş göz önüne alınırsa güç olacağını vurgulamakta³³; ama, böyle bir ayırım yapılmaya kalkılırsa, şu noktaların belirtilebileceğini ileri sürmektedir³⁴ :

1— Siyaset sosyologları, siyasal olgunun toplumsal bağlamına ya da toplumsal yapıya dikkatlerini siyaset bilimcilerinden daha çok verirler.

2— Siyaset sosyologları, siyasal bilimcilerden daha analitiktirler; daha genel kavramsal araçlar kullanırlar ve farklı siyasal faaliyetlere geniş ölçüde uygulanan önermeler formüle ederler. Siyasal bilimciler ise, daha dar bir çerçeve kullanıp mevcut durum ve olayların özgül tarihleri üzerinde yoğunlaşırlar.

Yukarda belirtilen Amerikalı akademisyenlerin bu iki disiplin arasında bir ayırım yapmak eğilimi göstermelerine karşılık, Avrupalı akademisyenlerin iki disiplini eş anlamlı olarak gördüklerini söyleyebiliriz. Bunların başında da Duverger gelmektedir (*).

Duverger'ye göre, siyasal bilim eşittir siyaset sosyolojisidir. Öyle ki, yazarın «Siyaset Sosyolojisi» temel başlığını taşıyan kitabının alt başlığı «Siyasal Bilimin Öğeleri»dir.³⁵

Yazar, çoğu Amerikan Üniversitelerinde aynı sorun siyasal bilim bölümü tarafından ele alınmışsa Siyasal Bilim; sosyoloji bölümü tarafından ele alınmışsa Siyasal Sosyoloji olmakta, demektedir. Fransa'da ise durum daha farklıdır: Bu ülkede siyaset sosyolojisi siyasal bilimde uzun süre egemen olan hukuksal ve felsefi yöntemlerden bir kopma ve daha bilimsel yöntemlerle bir çözümleme getirme isteğini yansıtmaktadır.³⁶

Burada yazar, **siyasal sosyolojiyi** bir **yaklaşım** olarak benimser görünerek, «siyasal bilim, siyasal olayların hem hukuksal kurumlar, tarih, insan coğrafyası iktisat, (demografya vb. gibi açılardan hem de doğrudan doğruya sosyolojik bir açıdan ele alındığı geniş bir bilimsel yaklaşımı benimsemektedir. Siyasal sosyoloji ise, aksine, özellikle bu son yaklaşımı benimser»³⁷ demektedir. Buna karşın, yazar çelişkili olarak siyasal sosyolojiyi bir disiplin olarak da benimser görünmektedir. Bilindiği gibi, siyasal bilim uzun bir süre felsefe ve ahlâkla bir tutulmuş³⁸ ve işte bu yanlış tutumu gidermek amacıyla bir disiplin olarak oluşturulmuştur.³⁹ Bu açıdan bakıldığında, Duverger'ye göre, disiplinle yaklaşım aynı şey olmaktadır. Bu ise, en azından kavram kargaşalığı yaratmaktadır.

Üstelik Duverger, «siyasal sosyoloji» terimini kullandığında, siyasetin sosyolojik incelemesini de kastetmektedir. Oysa, Sartori'nin yaptığı ayırım gözönüne alınırsa, siyasetin sosyolojik incelenmesi ya da siyaset(in) sosyolojisi ile siyasal sosyoloji aynı anlama gelmemektedir. O halde, siyasal sosyoloji gibi ayrı bir disiplinle ve farklı bir inceleme alanı ile karşı karşıya mı bulunmaktayız?

Profesör Sartori'nin bu konudaki vurguladığı noktaları izleyerek soruyu cevaplandırmaya çalışalım.

Siyasal Sosyolojinin İçeriği ve Geleceği :

Sartori, aralarındaki anlamsal ve kavramsal farklara değinerek «Siyaset (in) Sosyolojisi» (**Sociology of Politics**) ile «Siyasal Sosyoloji» (**Political Sociology**) nin farklarını şu şekilde dile getirmektedir :

«Siyaset sosyolojisi» yanlış olarak sosyolojinin bir alt alanını belirtmekte kullanılmaktadır; din sosyolojisi, boş zaman sosyolojisi gibi. Oysa, diyor yazar, siyaset sosyolojisi demekle kavram çerçevesinin, yaklaşımının ya da incelemenin odak noktasının sosyolojik olduğunu belirtmiş oluyoruz. «Siyasal sosyoloji» ise siyaset sosyolojisinin kullanımdan başka bir şey kastettiği açık olmayan bir terimdir. Bu terimi kullandığı-

mızda, incelemenin odak noktası ya da yaklaşımı belirsiz kalmaktadır. Siyasal olgu bir çok disiplini ilgilendirdiği için bu belirsizlik daha da artmaktadır. O kadar ki, Avrupa'da görüldüğü gibi, Duverger'in yaptığına koşut olarak siyasal bilimle siyasal sosyoloji eş anlamlı olarak kullanılabilir. ⁴⁰

İki disiplin arasındaki sınırı belirtmeden önce Sartori, soruna genel bir çerçeve oluşturmaktadır. Şöyle ki:

Sosyal bilimlerin bilimsel ilerlemesi, bu bilimlerin çoğalması ve özgülleşmesi yoluyla olmaktadır. Buna koşut olarak bir disiplin için sorun (problem) olan herhangi bir şeyin, diğer bir disiplin için dışsal bir faktör olarak «veri» niteliğinde kabul edilmesi olasıdır. Örneğin, iktisatçılar kültürü veri alırlar. Benzer şekilde, sosyologlar, siyasal yapıyı, siyasal bilimciler de sosyal yapıyı veri alırlar. Doğal olarak sosyal bilimler arasındaki iş bölümünün bir gereği olan bu durum, sosyal bilimlerin özgülleşmesinin de bir sonucudur. Bu çerçevede önemli olan hususlar, özgülleşmedeki kazançlarla karşılıklı aşılama (ilkah) daki kazançları birleştirebilmektir. Bu ise, ancak disiplinler arasında belli köprülerin kurulması, belli engellerin (barriers) ortadan kaldırılmasıyla gerçekleşebilir. ⁴¹

Şimdi, bu bağlamda yapılması gereken, önce sosyoloji ile siyaset bilimi arasındaki ayırıcı çizgiyi belirlemektir.

Eğer neleri bağımlı ve neleri bağımsız değişken olarak aldıklarına bakıp, bu iki disiplinin odak noktaları saptanabilirse, yukarıda da belirtildiği gibi, şu söylenebilir :Sosyolog için bağımlı değişken siyasal yapı(lar), siyaset bilimcisi içinse bağımlı değişken sosyal yapı (lar) dir. ⁴²

Aşağıdaki çizelge bu ilişkiyi göstermektedir:

	Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken
Sosyolog için	Siyasal Yapı	Sosyal Yapı
Siyaset Bilimcisi için	Sosyal Yapı	Siyasal Yapı

Bu açıdan bakıldığında, sosyoloji, açıklayıcı değişkenler olarak sosyal-yapısal durumları inceleyen bir disiplin, diye tanımlanabilir. Siyaset bilimi ise, siyasal-yapısal durumları açıklayıcı değişkenler olarak olan bir disiplindir denebilir. ⁴³

Bununla beraber, şu iki hususu açıklığa kavuşturmak da gerekmektedir :

1. İki disiplin arasında çakışan sınır çizgileri hangileridir ?
2. Hangi noktalarda bu iki disiplin arasındaki ayırıcı özellikler

belirmektedir ?

Birinci hususun açıklığa kavuşması için siyaset biliminin **performansı** ile sosyolojinin tüm performansını karşılaştırmak gerekmektedir. Ya da özgül olarak siyaset (in) bilimi siyaset (in) sosyolojisi ile kıyaslanabilir. Bu açıdan bakıldığında, sosyologların siyasal olguyu daha iyi açıkladıkları sonucuna varmak mümkün görünmektedir.

İkinci husus için, bir yandan sözkonusu disiplinlerin kuramsal çerçeveleri ile açıklayıcı modelleri arasındaki farklar; öte yandan, araştırma yöntemleri arasındaki farklar ele alınabilir. Bu açıdan yapılacak bir karşılaştırma ise, pek verimli olacağı benzememektedir. Çünkü tüm sosyal bilimler bilinen tüm yöntemleri kullanma eğilimindedirler.⁴⁴

Siyasal bilim ile sosyoloji arasında ayırıcı çizgiyi (dividing line) çekme, bu iki disiplin arasındaki açığın nasıl kapatılabileceği sorusuna yol açmaktadır. Sartori'ye göre, işte bu bağlayıcı köprülerden biri **Siyasal Sosyolojiler**. Ancak, siyasal sosyolojinin bu köprü işlevini görmesi, siyaset (in) sosyolojisi ile eş anlamlı kabul edilememesi koşulu altında gerçekleşir. Ve bu bağlamda, siyasal sosyoloji ile siyaset (in) sosyolojisi birbirinin zıddı olmaktadır, yazara göre. Çünkü, siyasal sosyoloji, sosyal ve siyasal açıklayıcı değişkenleri, yani sosyologlar tarafından önerilen girdilerle siyasal bilimciler tarafından önerilen girdileri birleştirmeye girişen disiplinlerarası melez (hybrid) bir disiplindir. Siyaset (in) sosyolojisi ise, siyasetin sosyolojik bir redaksiyonu, siyasetin sosyolojiye indirgenmesidir.⁴⁵

Konu bu noktada açıklığa kavuşmuş olmaktadır. Şöyle ki:

Toplumsal gerçekliğin bir bütünsellik içinde tasvir edilmesi sosyolojinin görevi olmaktadır. Toplumsal gerçekliğin bir ögesi olarak siyasetin, bu bütünlü olan bağlarının incelenmesi de siyaset sosyolojisinin uğraşı alanına girmektedir. Siyaset **özgül (specific) bir alan** olarak toplumsal gerçeklikten bağlar, soyutlanıp, kendi içinde ele alınıp incelendiğinde siyaset (in) bilimine gereksinmemiz olacaktır.

Çünkü, her şeyden önce sosyal bilim yönteminin mantığı bunu gerektirmektedir: Bir olgunun bilimin kurallarına uygun olarak incelenmesi, o olguyu diğer bağlarından ayırarak **soyutlama** düzeyinde tek başına ele almayı zorunlu kılmaktadır.⁴⁶ Özerk bir alan olarak siyaset için bunu siyaset (in) bilimi yapmaktadır.

Ancak, tek başına sosyolojik bir yaklaşımla siyasetin incelenmesinin, onun özerk ve özgül niteliğinin gözardı edilmesine yol açacağı kuşkusuzdur. Tıpkı tek başına özerk ve özgül bir alan olarak incelenmesinin toplumsal gerçeklikle olan bağlarını gözardı edebileceği gibi.

O halde izlenecek yol ne olmalıdır?

İşte siyasal sosyolojinin işlevi tam bu noktada önem kazanmaktadır:

Siyaset olgusunun toplumsal bağlarını açıklayan bir kavramlar, kuramlar dizisi ile siyasetin kendi içinde incelenmesiyle ortaya konan kavramlar, kuramlar... dizisinin bütünleştirmek.

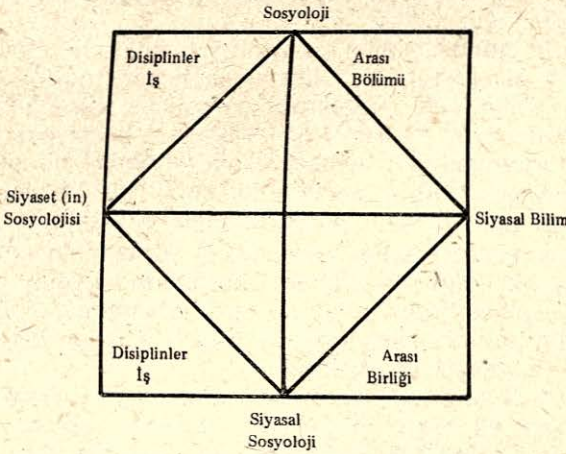
Kuşkusuz, bu geniş olarak normatif boyuta sahip bir işlemdir. Bir başka anlatımla, siyasal sosyolojinin kurulması (tesisi) disiplinler arası gerçek bir yakınlaşmayı simgelemektedir ve bu sosyologlarla siyasal bilimciler arasındaki karşılıklı yararlanmanın geleceğe yönelik bir bo-

yutudur. 47

Böylece, sosyal bilimlerin ilerlemesi sürecinde ve günümüzde toplumsal olayların karmaşık niteliği gözönüne alındığında zorunlu hale gelen disiplinlerarası işbirliğini simgeleyen; sosyologların ve siyaset bilimcilerinin değişkenler dizisini (setini) birbiri içinde kaynaştıran (fusion), dolayısıyla siyasal olguyu eksiksiz inceleyen yeni bir disiplinle karşılaşırız. 48

Bir başka anlatımla, siyasal sosyoloji, siyasetin sosyolojiye indirgenmesi değildir; toplumbilimsel (**sociological**) olanla siyasalbilimsel (**politological**) olan alanlar arasındaki noktaları birleştiren bir disiplini simgelemektedir. Eğer, siyaset (in) sosyolojisi, siyasal yaşamda insanların davranışlarının **siyasal olmayan** nedenlerine eğiliyorsa, siyasal sosyoloji aynı davranışların **siyasal olan** nedenlerini de kapsamak zorundadır. O halde, gerçek bir siyasal sosyoloji, disiplinlerarası her bir parçanın verilerini değişkenler olarak tekrar ele alan, genişletilmiş modellerle disiplinlerarası duvarları çaprazlamasına kesecek şekilde araştırma yapan disiplin olmaktadır. 49

Aşağıdaki çizelge, hem sosyal bilimlerin işbölümü noktasından hareket edip bugün işbirliği aşamasına eriştiği süreci; hem de toplumsal gerçekliği, onun bir ögesi olan siyaseti ve bu ikisini inceleyen disiplinlerarasındaki ilişkiyi ifade etmektedir

Böyle bir disiplinin gelişmesi için gelişmiş ülkelerde hem toplumsal ortam, hem de bilimsel ortam uygundur. Bu ülkelerde siyasal sosyolojiyi doğuran ortam olarak toplumsal hareketliliğe ve siyasal katılımın yaygınlaşmasına koşut olarak, oldukça yüksek düzeyde bir siyasallaşmanın oluşmasının yanında 49 sosyal bilimler alanındaki gelişmenin varlığı yüksek düzeyde belirtilebilir. 50

Gelişmekte olan ülkemizde ise, gerek sosyal bilimlerin ilerlemesi hızının yavaş oluşu, gerekse disiplinlerarası işbirliğine dayanan bir «teşrik-i mesai» alışkanlığının tam yerleşmemiş olması, böyle bir disiplinin oluşması ve gelişmesi için daha bir süre beklememizi gerektirmektedir.

Notlar :

- 1 B. Tolan, **Toplum Bilimlerine Giriş**, Ankara, 1975, s. 187.
- 2 H. Freyer, **Sosyolojiye Giriş**, Ankara, 1967, 3. 6., (Çev. N. Abadan), s. 11
- 3 Zikreden : M. Eröz, **İktisat Sosyolojisine Başlangıç**, İstanbul, 1977, 2. b., s. 4.
- 4 Tolan, a. g. e., s. 101.
- 5 Aynı eser, s. 126.
- 6 Aynı eser, s. 102.
- * Neden şimdiden «Siyasal Sosyoloji» terimini yeğlediğimiz yazımız boyunca açıklığa kavuşacaktır.
- 7 Aristoteles, **Politika**, İstanbul, 1975, (Çev. : M. Tuncay), s. 7.
- 8 Bk., F. Pollock, **An Introduction to the History of the Science of Politics**, London, 1897, s. 1.
- 9 Bk., G. Sartori, «What is 'Politics'?» **Political Theory**, V. 1, No. 1, February, 1973, s. 7.
- 10 Aynı makale, s. 11.
- 11 Aynı makale, s. 11.
- 12 Aynı makale, s. 12.
- 13 Aynı makale, s. 12.
- 14 G. H. Sabine - T. L. Thorson, **A History of Political Theory**, Hünstale, 1973. Fourth edition, s. 317/318.
- 15 Aynı eser, s. 319.
- 16 N. Vergin, **Siyaset Sosyolojisi (Ders Notları)**, İstanbul, 1980. s. 12.
- 17 Aynı eser, s. 13.
- 18 Aynı eser, s. 13.
- 19 Aynı eser, s. 14
- 20 Bu koşulların incelenmesinde Profesör Turan'ın çizdiği çerçeve benimsenmiştir. Bk., İ. Turan, **Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış**, İstanbul 1977, s. 9/12.
- 21 T. Z. Tunaya, **Siyasal Kurumlar ve Anayasa Hukuku**, İstanbul, 1980, 4. b., s. 44
- 22 Sartori, a. g. m., s. 18.
- 23 Aynı makale, s. 18.
- 24 Vergin, a.g.e., s. 16.
- 25 R. BENDIX - S. M. LİPSET, «The Field of Political Sociology», **Political Sociology - Selected Essays**, (Editor, L. A. Coser), New York, 1966, s. 10.
- 26 Aynı makale, s. 21.
- 27 Aynı makale, s. 23.
- 28 Aynı makale, s. 25.
- 29 Aynı makale, s. 26.
- 30 L. A. Coser, «Introduction», (Ed. Coser), a. g. d., s. 1.
- 31 Aynı makale, s. 2/3.
- 32 R. F. Hamilton - J. Wright, **New Directions in Political Sociology**, Indianapolis, 1975, s. 5
- 33 Bu noktayı aynı şekilde bir yazısında Lipset de vurgulamaktadır. Bk., S. M. Lipset, «Sociology and Political Science: A Bibliographical Note», **American Sociological Review**, October 1964, V. 29, No. 5, s. 732.
- 34 A. Effart, «Power to the Paradigms: An Editorial Introduction», **Perspectives in Political Sociology**. (Editor: A. Effart), New York, tarihsiz, s. 7.
- * Aynı şekilde Schwartzberg de Siyaset Sosyolojisi ile siyaset bilimini eşanlamlı görerek şöyle demektedir:
«Ne demeli? Siyaset sosyolojisi mi, siyaset bilimi mi? Sonsuza dek tartışılabilir. Oysa bu iki terim eş anlamlıdır ve bu bizans tartışmalarının hiç önemi yoktur.»
Bk., R. G. Schwartzberg, **Sociologie Politigue**, Paris, 1974. S. V.
Burada ilginç olan nokta nasıl oluyor da eş anlamda olan iki şeyin aynı zamanda sonsuza dek tartışma yaratabiliyor olmasıdır? Ve sonsuza dek tartışılabilecek bir konu nasıl oluyor da «önemsiz» sayılabiliyor?

- 35 Bk. M. Duwenger, *Siyaset Sosyolojisi. Siyasal Bilimin Öğeleri*, İstanbul, 1975, (Çev. : Ş. Tekeli).
- 36 Aynı eser, s. 5
- 37 Aynı eser, s. 5
- 38 Bk. M. Duwenger, *Sosyal Bilimlere Giriş*, Ankara, 1973, (Çev. : Ü. Oskay), s. 62.
- 39 Bk., A. C. Isaak, *Scope and Methods of Political Science*, Homewood, third edition, s. 3/12.
- 40 G. Sartori, «From the Sociology of Politics to Political Sociology», *Politics and the Social Sciences*, (Editör : S. M. Lipset), New York, 1969, s. 65.
- 41 Aynı makale, s. 65/67.
- 42 Aynı makale, s. 67.
- 43 Aynı makale, s. 67.
- Benzer bir tanımı Welsh de yapmaktadır. Bk., W. A. Welsh, *Studying Politics*, New York, 1973, s. 19.
- 44 Sartori, «From the Sociology of Politicts...», s. 68.
- 45 Aynı makale, s. 69
- 46 Bk. W. L., Wallace, *The Logic of Science in Sociology*, Chicago, 1971.
- 47 Sartori, «From the Sociology of Politics...», s. 69.
Sartori, bugün için siyasal sosyolojiye en iyi örneğin Lipset ve Rokkan'ın sosyal bölünmelerle siyasal gruplaşmalar arasındaki ilişkiyi inceleyen eserlerinin oluşturduğunu söylemektedir.
Bk., S. M. Lipset - S. Rokkan, *Party Systems and Voter Alignments*, New York, 1967.
- 48 S. M. Lipset, «Politics and the Social Sciences: Introduction», (Editor: S. M. Lipset), a. g. d., s. XIX.
- 49 Sartori, «From the Sociology...» s. 92.
- 50 Aynı makale, 93/94.